

Ömərlə bir qutu macəra

Ibn Sina

İrem Şahin Yarar

Gəncliyə Yardım
Fondu

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

Bu kitab, Türkiyə Cümhuriyyəti Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi Türkiyə-nin Xaricdə Yaşayan Türkler və Əqrəba İcmalar İdarəsi (YTB) və Gəncliyə Yardım Fonduunun (GYF) iş birliyi ilə həyata keçirilən "Hər Uşaq Bir Çinardır" layihəsi çərçivəsində hazırlanmışdır.

Kitabın Orjinal Adı:
İbni Sina

Müəlliflər:
Bətülhur Aybegüm Taslı & İrem Şahin Yarar & Dilara Sevgili

Azərbaycanda Nəşrə Hazırlayan:
Dr. Abbas Qurbanov

Anadolu Türkçəsindən Azərbaycan Türkçəsinə uyğunlaşdırınan:
Mehriban Əbdürəhimova

Redaktor:
Əziz Sultan

Rəssam:
Thukaa Kebriteh

Dizayner:
Ali Kocabiyik
Nicat Qəribov

**Bu kitabın ilk nəşri Kaşif Çocuk Yayıncılığı
tərəfindən həyata keçirilmişdir.**

**Kitabın səslənmiş versiyasını www.usaqkitabi.az
saytından dinləyə bilərsiniz.**

Bakı-2022; İpəkyolu Nəşriyyatı: 324-076
ISBN: 978-605-80184-2-6

Bakı Şəhəri Səbail Rayonu
Cəfərov Qardaşları, 16
Tel: (+994 12) 492 14 38
Mobil: (+994 51) 412 22 82
Web sayt: www.ipekyolunesriyyati.az
Elektron poçt: ipekyolunesriyyati@gmail.com

HÖRMƏTLİ OXUCU,

“Rəhbər Elm Adamları” silsilə kitabları, etdiyi ixtiralarla və ya kəşflərə verdiyi dəstəklə elm tarixinə işiq tutan alımlarımızı tanıtmaq məqsədilə hazırlanmışdır.

Alımların, ixtiraların və texnoloji inkişaf mərhələsinin usaqlar, yeniyetmələr və gənclər üzərində daim müsbət təsiri olmuşdur. Bu səbabla də alımlarımızın həyatlarını macəralı bir həyatın içində göstərməyə çalışdıq.

Hekayənin qəhrəmanı Ömər, babasının evinin çardağında tapdığı sırlı qutunu açaraq oradan çıxan xəritədəki ulduza toxunur. Qutunun macərası ilə keçmişə səyahət edən Ömər, o anda ən parlaq ulduzun olduğunu yera gedir.

Həmin bölgədə yaşamış və bütün dünyada kəşfləri ilə məşhur olmuş alimin tədqiqat mühitində qonaq olur. Ömər onu qonaq edən alimin kəşfləri və elm dünyasına qazandırıldıqlarını yaxından tanımaq imkəni əldə edir.

Macəra ilə dolu bu sırlı səyahətində qəhrəmanımız çox əhəmiyyətli məlumatlar öyrənərək evə qayıdır və özünü çox xoşbəxt hiss edir.

READƏR - YƏNİ RƏHBƏR ELM ADAMLARI DƏRNƏYİ tərəfindən hazırlanan bu layihə böyük bir heyət tərəfindən icra edilir.

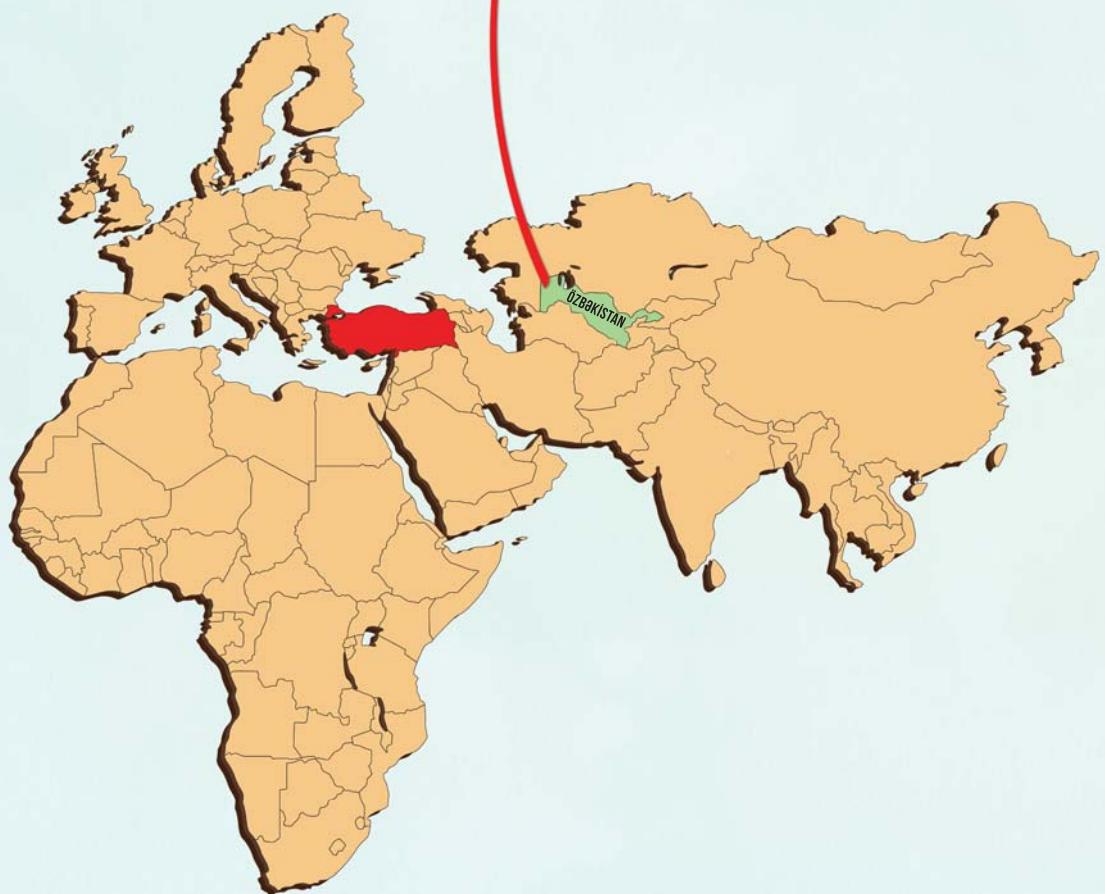
Məqsədimiz elm tariximizdə zəhməti olan böyük insanları bütün dünyaya və gələcək nəsillərə tanıtmaq, yaxşı işlər görən insanları daim yaşatmaqdır.

Yaxşı oxuyan, oxuduqca fəallaşan, bəşəriyyətin xeyirli və məziyyətli gələcəyi üçün elmi tədqiqatla məşğul olan və elm həvəskarı gənclər olmağınız təmənnası ilə.

XOŞ MÜTALİƏLƏR.

İBN SİNA

İsti bir yay günüydü. Günəşin isitdiyi təbiat həm müxtəlif bitkiləri, həm heyvanları, həm də insanları isidir, isinən təbiat hər canlıda həyat eşqi oyadırdı.

Bayıra çıxıb o gözəl günün zövqünü yaşamaq istəyənlərdən biri də mən idim. Evimizin qarşısındaki parkdan top oynayan, yelləncəkdə yellənən, sürüşkənlə sürüşən və daha neçə macəraya yelkən açan dostlarımın səsi gəlir, bu da yay havasını daha cazibədar hala getirirdi. Amma mən anamın səsi ilə real həyata qayıtdım.

“ÖMƏR YATAQDAN ÇIXMAMALISAN. HƏKİMİN DEDİKLƏRİNİ UNUTMA, ÇOXLU DİNCƏLMƏLISƏN VƏ SƏNƏ YAZILAN DƏRMANLARI MÜNTƏZƏM QƏBUL ETMƏLISƏN!”

Xəyal qırıqlığı ilə yatağa uzanarkən, “DİNÇƏLMƏK HİSSƏSİNİ BAŞA DÜŞDÜM AMMA DƏRMAN İÇMƏK İSTƏMİRƏM. NIYƏ HƏKİMƏ GEDİRİK Kİ? MÜƏLLİM TİBB ELMİNİN İNSANLARIN HƏYATINI ASANLAŞDIRDIGINI DEMİŞDİ, HALBUKİ MƏNİM HƏYATIMI ÇƏTİNLAŞDIRIR”, - deyə gileyləndim. Hiddətlə qaşlarıımı çatdım, istəmədən dərmanımı içib üzümü turşutdum.

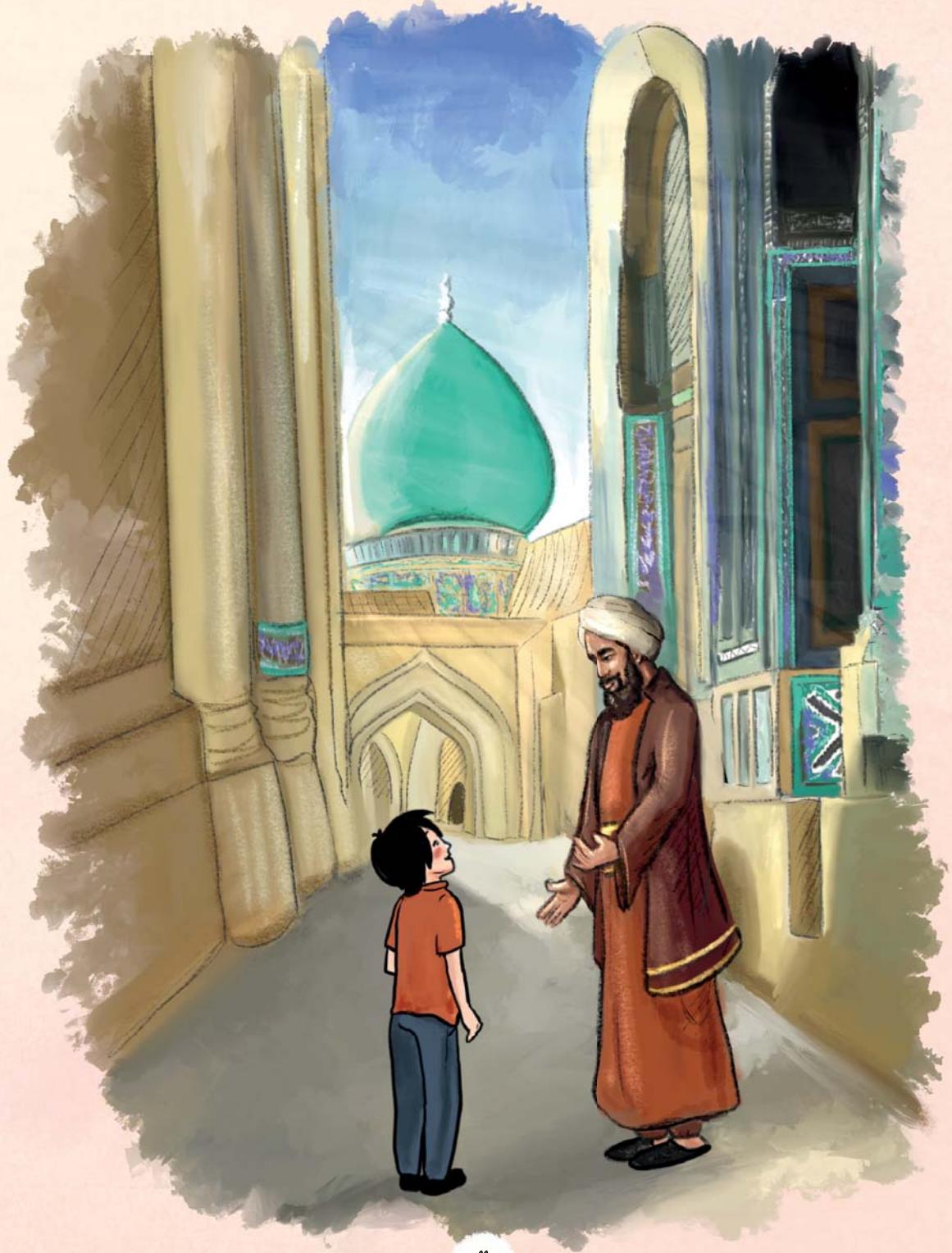
Plansetim xarab olduğu üçün əməlli-başlı ürəyim dərinirdi. Bələ vaxtda edə biləcəyim ən yaxşı və həyacan verici iş babamın çardağına çıxmaq olardı. Heç kim çardaqda necə ayländiyimi bilmirdi. Macəradan macəraya keçməyim böyük bir sirr idi və bu sirr mənimlə ecazkar oyunlarım arasında qalırdı.

Dərhal çardaqdakı taxta qutunu gizlətdiyim yerdən çıxardım və əllərimi üstündə gəzdirməyə başladım. Həqiqətən öyrənməyə həvəslə olduğum vaxtlarda açıldığıni bilirdim, bu da məni xüsusilə sevindirirdi. Nəhayət qutu tanış “TİQ” səsilə açıldı və dünya xəritəsi qarşıma sərildi. Bu gün hansı macəradada iştirak edəcəyimə xəritənin üstündəki ən parlaq ulduz qərar verəcəkdi.

Nəhayət ən parlaq ulduzu gördüm. Türkiyənin şərq tərəfində, demək olar ki, çox yaxınlığında parıldayırdı ulduz. Gözlərimi yumdum, barmağımı ulduzun üstüna qoydum və özümü macəra dənizinə atdım. **GÖZLƏRİMİ AÇANDA İSƏ ÖZÜMÜ ÇOX DOĞMA BİR MÜHİTDƏ GÖRDÜM.**

- DEMƏK, ÖMƏR SƏNSƏN, - deyən səmimi bir səs məni qarşılıdı.

- SALAM, MƏN İBN SİNAYAM, SƏN DƏ DEYƏSƏN DƏRMAN İÇMƏYİ XOSLAMAYAN, AMMA KƏŞF ETMƏYİ SEVƏN ÖMƏRSƏN.

Səsini biraz da yumşaldaraq:

- ƏSLİNƏ BAXSAN, UŞAQ OLANDA DƏRMAN İÇMƏYİ MƏN DƏ SEVMİRDİM, - dedi.

- Doğurdan? - deyə qışqırdım və qarşımdakının cava-binə gözləməyə başladım.

- Mənim həyatımla maraqlanan, öyrənməyi sevən uşaqları burada, anadan olduğum şəhər; elmin, tarixin, Türk mədəniyyətinin incisi sayılan Buxarada gözləyirəm. Sənin dövrünə görə Özbəkistan torpaqlarındayıq. 980-ci ildə anadan olmuşam, bu sənə görə olduqca qədim bir dövrdür. Gördüyün hər şeyin qədim olmasının da səbəbi budur. İnanıram ki, ağılında mənə verəcək çoxlu sualın var. İstəyirsən öz həyatımı sənə danışım. Amma bunu sənin sevdiyin bir yolla, oyunla edək. Bu gördüğün qutularda mənim barəmdə məlumatlar var. Bu məlumatları əldə edə bilmək üçün sənə verilən suallara düzgün cavab ver-

məlisən və qutuların şifrəsini tapmalısan. Bütün qutuları açanda isə sənə sürprizim olacaq, - dedi.

Planşetimlə oyun oynamağı sevdiyim üçün bu fikir mənə çox ayləncəli gəldi və təklifi dərhal qəbul etdim. Qarşımda

Üç ədəd qutu vardı.

Birinci qutunun üstündəki məktubu açdım. Məktubda, **“BİR ŞƏXSƏ VƏ YA BİR AİLƏYƏ BİR XÜSUSİYYƏTİNƏ GÖRƏ ÖZ ADINDAN BAŞQA QOYULAN AD NƏDİR?”** – yazılmışdı. Bu mənim üçün asan sual idi.

Həyəcanla, “ləqəb”, – dedim. Bir anda birinci qutu açıldı, içindən çıxan yazını oxumağa başladım.

“Təbriklər Ömər. Düzgün cavab ləqəbdir. İbn Sina qərb dünyasında “**AVİSENNƏ**” ləqəbi ilə tanınır. Bu ləqəbin mənası isə “Alimlərin hökmdarı” deməkdir. Dövrümüzdə hətta Avropada bir çox xəstəxananın və tibb məntəqəsinin adı Avisenadır. Tibb və falsəfə mövzusunda təqribən 200 əsəri olan alimin, astronomiya, fizika, kimya, geologiya və ədəbiyyat kimi bir çox sahədə də fəaliyyətləri olmuşdur.

Bu yönü ilə də keçmişdən dövrümüzə qədər bir çox alıma yol göstərmış və elmi fəaliyyətlərinə işıq tutmuşdur. Şəfa mənasında olan “**KİTABI-ŞİFA**”, bütün dünyanın qəbul etdiyi bir əsərdir. İbn Sina bu əsərində tibbi tədqiqatlara yer vermiş, bəzi xəstəliklərin yoluxmasında gözla görülməyən bəzi canlıların təsiri olduğunu, yəni mikrobların varlığını öyrənmiş və əsərində tez-tez bu məxluqlar barədə məlumat vermişdir.

Bununla yanaşı qanın qida daşlığındı, mikroblar səbəbindən suyun təmizlənməli olduğunu, xəstəliklərin irsi yolla keçə bildiyini, sümüklərin də iltihablana biləcəyini qeyd etmişdir. Əməliyyatlar üçün keyidici effekti olan dərmanlardan istifadə etmişdir. Qarayara, sarılıq kimi xəstəlikləri müəyyən etmişdir.

Mikrobun hələ kəşf edilmədiyi bir vaxtda belə bir nəticə əldə edən alimin **AVİSENA** adlandırılmasına təəccübənməmək lazımdır, – deyə öz-özüma fikirləşdim.

Bu cavaba həqiqətən çox təəccübənmiş, bir tərəfdən də bizim mədəniyyətimizdən olan bir şəxsin dünyada tənинmasına görə fəxr etmişdim.

Deməli İbn Sina Şərqdə yox, Qərbdə də sevilən, hörmət edilən bir alimdir.

Bu cavabdan sonra dərhal ikinci qutuya keçdim və qutunun üstündəki məktubu eyni sürətlə açdım. Getdikcə bu oyun daha da cazibədar hala gəlirdi. Məktubdan çıxan sualı oxudum:

"MÜƏYYƏN ÜSULLARA GÖRƏ TƏRTİB EDİLƏN; ELM, İNCƏSƏNƏT VƏ MƏŞĞULİYYƏT SAHƏLƏRİNƏ AİD MƏLUMATLARI ÜMUMİ ŞƏKİLDƏ VƏ YA TƏFƏRRÜATLARI İLƏ BİRGA VERƏN, GENİŞ ƏTRAFLI, ƏKSƏR HALLARDА BİR NEÇƏ CİLDƏN İBARƏT OLAN KİTABLARA NƏ DEYİLİR?"

Bir az fikirləşdikdən sonra yenə də bildiyim yerdən çıxan suala çox sevinmişdim. Atamın kitabxanası və kitabları yadına düşmüştü. Həyacan və sabırsızlıklə, bir az da qışqıraraq "**ENSİKLOPEDİYA**", - dedim. Bu cavabımın mənim üçün hansı məlumatın qapısını açacağını gözləyirdim.

Qutu ehmallıca açıldı və dodaqlarından yenə çox qıymətli məlumatlar tökülməyə başladı:

"İbn Sina hər şeydən əvvəl bir həkimdir və bu sahə-

BÖYÜK ALIM OLAN İBN
SINA BU GÜN DƏ AVROPA
ENSİKLOPEDİYALARINDA
"HƏKİMLƏRİN SULTANI"
KİMI YAD EDİLİR

İBN SINA, ƏSƏRLƏRİ QƏRBDA 600 İL ƏSAS DƏRSLİK
KİMİ OXUDULAN DAHİ BİR HƏKİMDIR.

İBN SINA MUSIQİ
SAHƏSİNDE DƏ ÇOX
GÖZƏL İŞLƏR
GÖRMÜŞDÜR.

ÜRƏYİN MƏDƏCİK VƏ
KLAPAN SİSTEMİNİ
KƏŞF ETMİŞDİR.

İBN SINA ƏSRLƏR
ƏVVƏL XƏSTALIKLARI
YOLUXUCU, İRSİ VƏ
PSİXOSOMATİK OLARAQ
3 YERƏ AYIRMIŞDIR.

də gördüyü işlərlə tanınır. Tibb barədə bir çox əsər yazılmışdır, onlar arasında ən məşhurları ürək-damar sistemi barədə olanlardır. Amma İbn Sina deyiləndə onun adı ilə eyniləşən, Qərbədə XVI əsrin, şərqi də XIX əsrin əvvəllərinə qədər tədris və istifadə edilən “**TİBB QANUNU**” əsəri yada düşür.

Beş kitabdan ibarət olan ensiklopedik əsərin birinci kitabında anatomiya və profilaktik tibb, ikinci kitabda sadə dərmanlar, üçüncü kitabda patalogiya, dördüncü kitabda dərmanlarla və cərrahi üsullarla müalicə, beşinci kitabda isə müxtəlif dərman tərkibləri barədə ətraflı məlumat verilir.

İbn Sinanın “**ƏL-QANUNU Fİ-TİBB**” adlı əsəri XII əsrədə la-

İBN SINANIN
ƏN ƏSAS ƏSƏRİ
BİR MİLYON KƏLMƏLİK
TİBB ENSİKLOPEDIYASI OLAN
“ƏL-QANUN
FIT-TIBB”DIR.

tın dilinə tərcümə olunub və böyük təsir gücünə malik olmuşdur. Həmin dövrdə Fransanın ən məşhur tibb fakultəsi olan **MONTPELLIER** (Muntgilir) və Luvain (Luvan) universitetlərində əsas tibb dərsliyi kimi tədris edilmişdir. İbn Sina yeddi yüz il boyu Avropanın tibb müəllimi olmuşdur. Altı yüz il əvvəl Paris Tibb fakültəsinin kitabxanasında olan doqquz əsas kitabıın birincisi İbn Sinanın əsəri olmuşdur. Bu gün hələ də PARIS UNIVERSİTETİNİN ST. GERMAIN (Senjermen) prospektindəki böyük konfrans zalında **İBN SINANIN BÖYÜK PORTRETİ ASILIB.**”

Bu məlumatları öyrəndiyim üçün özümü çox xoşbəxt hesab edirdim. Tədqiqatçı olmaq yolunda irəliləməyin nə qədər qiymətli olduğunu bir daha başa düşdüm. 3-cü qu tunun qarşısında dayananda fikirləşirdim ki, daha nə qə-

İBN SINANIN ŞİFA ADLI ƏSƏRI,
İÇİNDE MƏNTİQ, FİZİKA, METAFİZİKA,
İLAHİYYAT, İQTİSADIYYAT, SİYASƏT
VƏ MUSİQİNİN OLDUĞU 18 CİLDLİK
BİR ENSİKLOPEDIYADIR. “ŞİFA” ADLI
ƏSƏRDƏN XƏSTƏLİKLƏRİN PSİKOLOJİK
MÜALİCƏSİNDE İSTİFADƏ OLUNUB

dər təəccüblənə bilərəm. Dərhal məktubu açıb sualı oxudum.

“Var olanların varlığı, mənbəyi, mənası və səbabları üzərində düşünmək və biliyin elmi tədqiqatı mənasında olan, sinonimi “düşüncə elmi” olan elm sahəsi hansıdır?”

Sualı oxuduqdan sonra “düşüncə elmi” sözlərindən hərəkətlə verəcəyim cavaba qərar verdim. Cavabın düz-

gün olmağını təmənna edərək “FƏLSƏFƏ”, – dedim.

Verdiyim cavabla birlikdə qutu açıldı, ürəyim yerinə gəldi. Yeni məlumatlar mənim üçün o qədər maraqlı idi ki, artıq bu məlumatları əldə edə bilmək üçün cavabin düzgün olmasını istəyirdim. Oxumağa başladım:

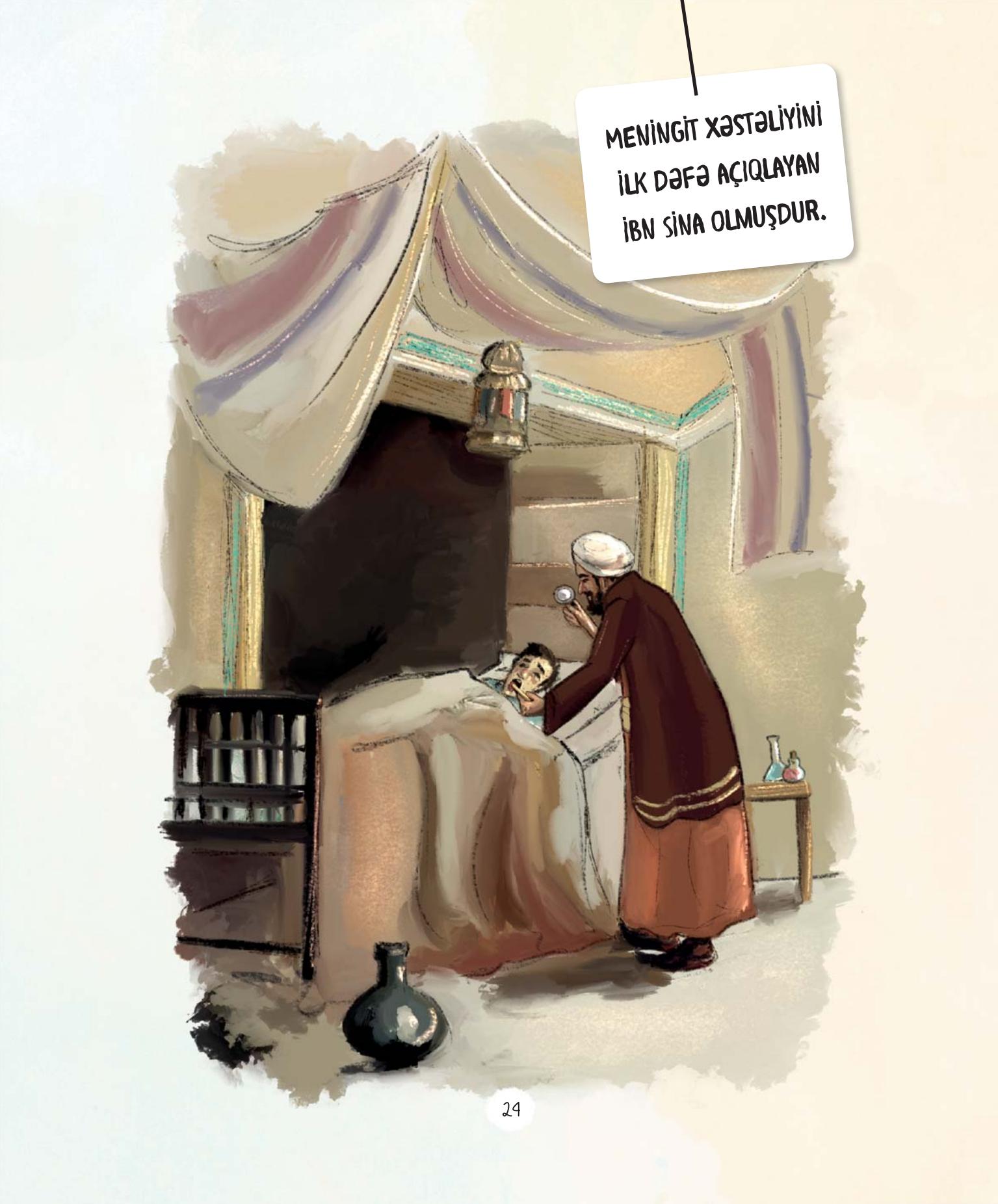
“İBN SINANIN ÖZ FƏLSƏFƏ SİSTEMİNİ AÇIQLADIĞI ƏSƏRLƏRİ MÖVÇUDDUR. FƏLSƏFƏ MÖVZUSUNDA ONUN BİR ÇOX ƏSƏRİ VAR. BU ƏSƏRLƏRƏ BAXDIĞIMIZ ZAMAN ONUN ELM ANLAYIŞINA NECƏ TƏSİR GÖSTƏRDİYİNİ GÖRÜRÜK. FƏLSƏFI MÖVZULARIN DA BƏHS EDİLDİYİ “KİTABUŞ-ŞİFA” ƏSƏRİ QƏRB-DƏ LATİN VƏ FRANSIZ DİLİNƏ, ŞƏRQDƏ İSA SURİYANIN YERLİ DİLİNƏ TƏRCÜMƏ EDİLMİŞDİR. İBN SİNA GERÇƏKLƏŞDİRDİYİ ƏMƏLİYYAT VƏ MÜALİCƏ ÜSULLARI İLƏ TİBB ELMİNİ TƏCRÜBİ OLARAQ YERİNƏ YETİRMƏKLƏ YANAŞI, FƏLSƏFƏ SAHƏSINDƏ YAZDIĞI ƏSƏRLƏRİNDE BU FİKİRLƏRİNİN NƏZƏRİYYƏSİNİ DƏ ORTAYA QOYMUŞDUR. BU SAYƏDƏ ÖZ ADINI; KİNDİ, FARABI VƏ İBN RÜŞD KİMİ BÖYÜK MÜSƏLMAN FILOSOFLARLA EYNİ SIRAYA YAZDIRMAĞA NAIL OLMUŞDUR. İBN SINANIN “ƏL-QANUN FIT-TİBB” ƏSƏRİNDE BİLDİRDİYİNƏ GÖRƏ HƏQİQİ ALİM VƏ HƏKİM

ÖYRƏNDİKLƏRİ İLƏ SADƏCƏ XƏSTƏLƏRƏ MƏSLƏHƏT VERƏN DEYİL, NƏZƏRİYYƏLƏR HAZIRLAYAN, BU NƏZƏRİYYƏLƏRİNƏ GÖRƏ TƏDQİQATLAR APARIB FİKİRLƏRİ, DÜŞUNCƏLƏRİ İNKİŞAF ETDİRƏN ŞƏXS OLMALIDIR. ONUN DÜNYAYA BAXIŞI MÜXTƏSƏR OLARAQ BUDUR: “DÜŞÜNMƏDƏN ÖYRƏNMƏK FAYDASIZ, ÖYRƏNMƏDƏN DÜŞÜNMƏK TƏHLÜKƏLİDİR”.

Axırıncı cümlelər mənim də zehnimdə şimşək kimi çaxmışdı. Bu sözlərin təhsil həyatimdə prioritet cümlə olmasına qərar vermişdim. Elmi sadəcə imtahanlardan keçmək və bir peşə sahibi olmaq üçün yox, qurğayaraq və həqiqətən mənasını başa düşməyə cəhd edərək öyrənmənin vacib olduğunu anladım. Əgər həqiqətən elm adımı olmaq, insanlara faydalı olmaq istəyirəmsə elmə baxışımı dəyişdirməliydim. Yavaş-yavaş axıra yaxınlaşirdim. Növbəti suali oxudum:

“BİR İNSANIN ÖZ HƏYATINDAN BƏHS ETDİYİ MƏQALƏYƏ NƏ DEYİLİR?”

Türkçə dərsini həmişə çox sevdiyim üçün bu suala rəhatlıqla cavab verdim. Ürəyimdə müəllimimə minnətdarlıq

MENİNGİT XƏSTƏLİYİNİ
İLK DƏFƏ AÇIQLAYAN
İBN SİNA OLMUŞDUR.

duyaraq “**TƏRCÜMEYİ-HAL**”, – dedim.

Verdiyim cavabla birlikdə qutu da açıldı. Görək bu cavab İbn Sinanın hansı xüsusiyyəti barədə məlumatların qapısını açacaq.

“İbn Sinanın orta əsrlər elm düşüncəsinin xülasəsi sayılan əsərlərinin və fikirlərinin zəngin mühtəvəsi, onun ətrafında böyük tələbə kütlələrinin yığılmamasına səbəb olmuşdu. Tələbələri arasında onun fikirlərindən istifadə edərək yetişən mütəfəkkirlər növbəti əsrlərdə İslam elm düşüncəsini inkişaf etdirib hər tərəfə yayıblar. Filosofun yolundan gedən tələbələrin başında dostu və yardımçısı olmuş **ƏBU ÜBEY ƏL-CÜZCANI** gəlir. Onun müəlliminə göstərdiyi ən böyük xidmət “Sərgüzəşt” adıyla qələmə aldığı İbn Sinanın tərcüməyi-halıdır. İbn Sinanın hayatı barədə məlumat verən əsərin adı “Sirətuş-Şeyx ər-Rəis”dir. Bu, avtobiografik əsər kimi yazılmış, lakin bir müddət sonra tələbəsi Cüzcani bu əsəri yazmağa davam etmiş və əsəri o tamamlamışdır. Bu çox da tanış bir üsul deyil.”

İbn Sinaya qarşı hiss etdiyim heyranlıq bütün ruhumu əhatə etdi. Beşinci qutunun qarşısında dayandım və quṭular qurtardığı üçün kədərlənərək sonuncu qutuda olan

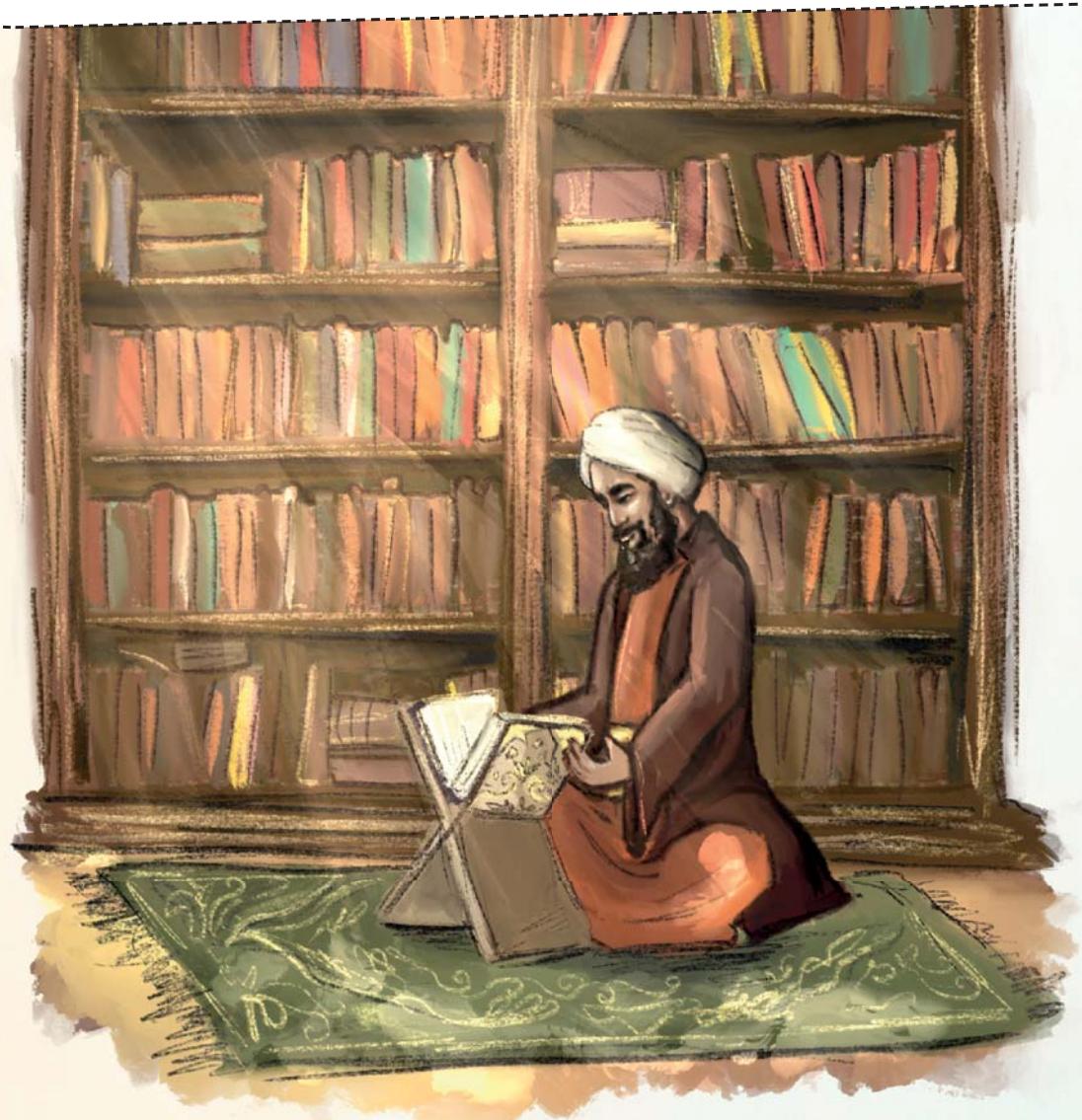
məktubu götürdüm. Bu ecazkar mühit və böyük İslam alimi **İBN SINANIN BİZİM FƏXRİMİZ** olması məni çox duyğulandırmışdı. Əlimdəki məktubu açıb axırıncı suali oxumağa başladım:

“HAMİNİN İSTİFADƏ ETMƏSİ MƏQSƏDİLƏ QURULMUŞ VƏ İÇƏRİŞİNƏ BİR ÇOX KİTABIN YİĞİLDİĞİ BİNA, KİTAB OTAĞI VƏ YA KİTAB DOLABINA NƏ DEYİLİR?”

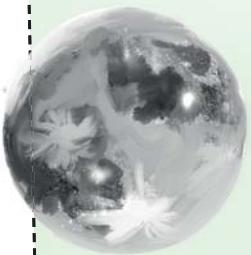
Heç fikirləşmədən **KİTABXANA** dedim və bütün suallara cavab verdiyim üçün açılan məlumatları həyacanla oxumağa başladım.

“İbn Sina hələ 18 yaşı olanda Buxara əmiri Nuh ibn Mənsuru ağır bir xəstəlikdən xilas edərək Samanoğulları sarayının kitabxanasında işləmək üçün ondan izin almışdır. Bu sayədə bir çox əsəri asanlıqla əldə etmiş, vaxtını kitab oxuyaraq və yazaraq keçirmişdir. Bu kitablarda olan dəyərli fikirləri oxuyub qavramış, 18 yaşına çatanda əksər elmləri oxuyub tamamlamışdı. Filosofun öz ifadəsi ilə 18 yaşına qədər öyrəndiklərinin xaricində yeni bir şey öyrənməyə ehtiyac hiss etməmiş, sadəcə olaraq həyatının növbəti mərhələsində öyrəndiyi bilikləri təcrübələrlə inkişaf etdirmişdir.

PROFİLAKTİKİ TİBBA ƏHƏMİYYƏT VERƏN İBN SINAYA GÖRƏ SAĞLAM BİR HƏYAT ÜÇÜN BU YEDDİ XÜSUSA DİQQƏT EDİLMƏLİDİR: SAĞLAM RUH, YEMƏYİ VƏ MAYE QƏBULUNU DÜZGÜN SEÇMƏK, ARTIQ ÇƏKİDƏN QURTULMAQ, BƏDƏNİN SAĞLAMLIĞI, DÜZGÜN GEYİM SEÇİMİ, TƏNƏFFÜS EDİLƏN HAVANIN TƏMİZLİYİ VƏ DÜŞUNCƏ FƏALİYYƏTİNİN SAĞLAMLIĞI.

İBN SINA ÖMRÜNÜN SON İLLƏRİNDE ASTRONOMİYA İLƏ MƏŞĞUL OLMUŞ, GÜNƏŞ VƏ AYIN BİR ULDUZU ÖRTMƏYİNƏ GÖRƏ MERİDİANIN MÜƏYYƏN EDİLƏ BİLƏCƏYİNİ DEMİŞDİR.

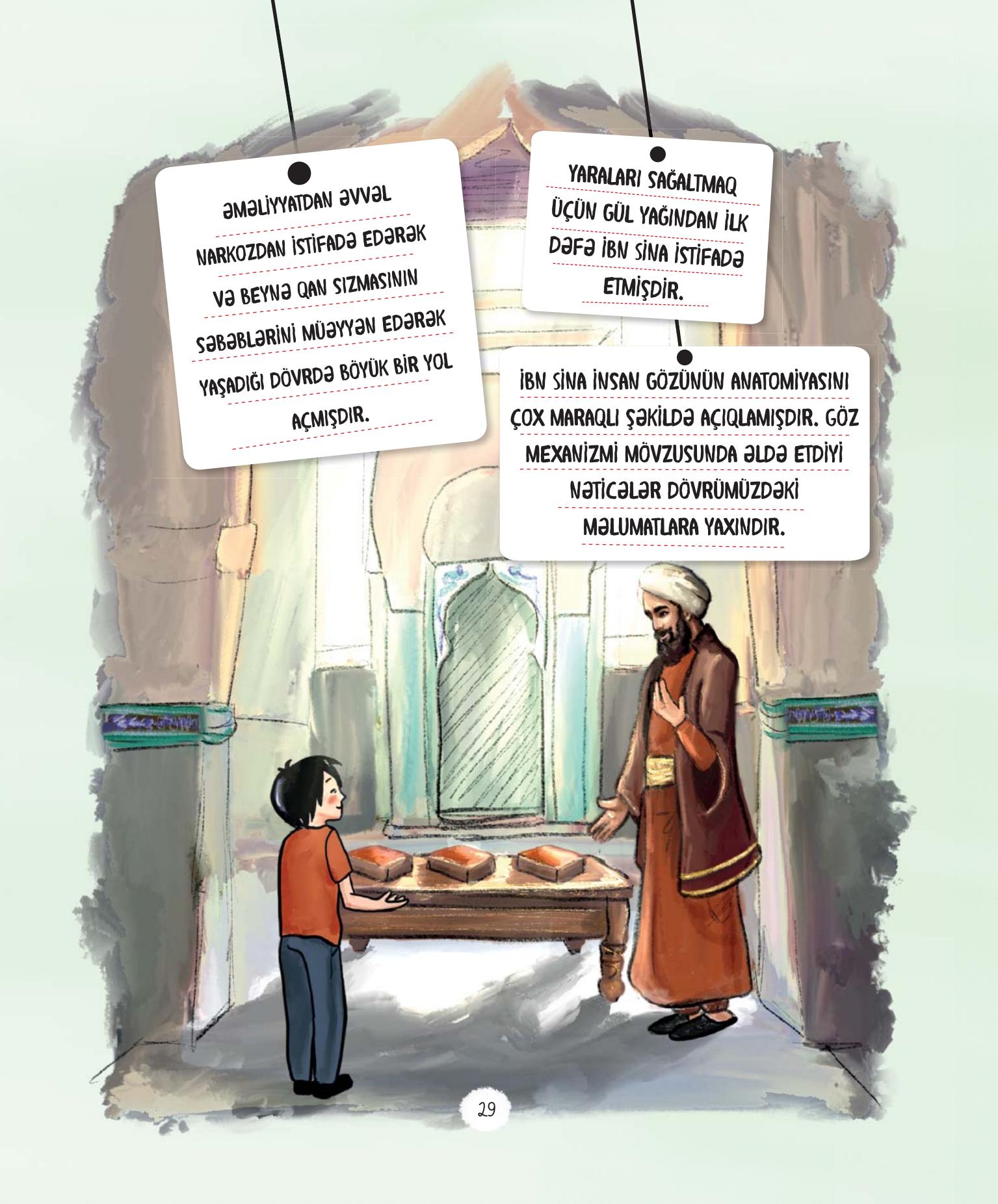
İbn Sina əksəriyyəti fizika, astronomiya və fəlsəfədən bəhs edən yüz əlliya yaxın əsər yazmışdır. Bütün bunlarla yanaşı İbn Sina çox gözəl şeirlər də qələmə almışdır. Onların arasında türkçə yazdığı şeirlər də var."

Axırıncı qutuda yazılın məlumatları da oxuduqdan sonra, oyunun başa çatmağı məndə təəssüf hissi yaratса da bunların sonunda əldə edəcəyim sürpriz mənim üçün çox maraqlı idi.

Bu vaxt İbn Sina bütün heybəti ilə qarşısında göründü və şəfqətlə:

- TƏBRİK EDİRƏM ÖMƏR. BÜTÜN SUALLARA DÜZGÜN CAVAB VERƏRƏK SÜRPRİZİ ƏLDƏ ETDİN, – dedi.

Mənə, üzərinə məxmər çəkilmiş çox da böyük olmayan qutu verdi. Qutunun üstündə sözləri İbn Sinaya aid, "**ALƏT-LƏRİN ƏN FAYDALISI QƏLƏMDİR. BİR ŞÜŞƏ MÜRƏKKƏB BİR QIZIL KÜLÇƏSİNDƏN QIYMƏTLİDİR**", – cümlələri yazılmışdı.

ƏMƏLİYYATDAN ƏVVƏL
NARKOZDAN İSTİFADƏ EDƏRƏK
VƏ BEYNƏ QAN SİZMASININ
SƏBƏBLƏRİNİ MÜƏYYƏN EDƏRƏK
YAŞADİĞİ DÖVRDƏ BÖYÜK BİR YOL
ACMIŞDIR.

YARALARI SAĞALTMAQ
ÜÇÜN GÜL YAĞINDAN İLK
DƏFƏ İBN SİNA İSTİFADƏ
ETMİŞDIR.

İBN SİNA İNSAN GÖZÜNÜN ANATOMİYASINI
ÇOX MARAQLI ŞƏKİLDƏ AÇIQLAMİŞDIR. GÖZ
MEXANİZMI MÖVZUSUNDA ƏLDƏ ETDİYİ
NƏTİCƏLƏR DÖVRÜMÜZDƏKİ
MƏLUMATLARA YAXINDIR.

Əlimi qələmə uzadanda özümü otağımda, yatağımın üstündə gördüm. Xəyal qırıqlığına uğramış bir halda yenidən o yerə getmək ümidi ilə gözlərimi yumdum, amma boş yera.

Budur yenə otağımdayam. Qutuda nə vardı? Hədiyyəm nədir? Bütün bunları fikirləşəndə əlimə möhkəm bir şey dəydi. Bu nədir deyə baxdım. Aa qutu yanında idi.

ALLAHIM NƏ FİKİRLƏŞƏCƏYİMİ BİLMİRDİM. Dərhal qutunu açdım. Qutuda olduqca qədim, üzərində naxışları olan çox gözəl bir qələm vardı. Həmin vaxt başa düşdüm ki, İbn Sina mənə öz qələmini hədiyyə edib. Gözlərim sevinclə parıldadı. Xəstə vaxtı tibb elmi barədə fikirləşdiklərimə görə təəssüfləndim. Elmin mənim düşündüyüüm kimi səthi bir proses olmadığını, bir qutu dərman üçün necə çətinliklərdən keçdiyini anlamışdım.

İbn Sinanın elm əldə etmək üçün göstərdiyi əzmkarlığa heyran olmuşdum. Vaxtdan səmərəli istifadə edərək insanlara faydalı olmaq istiqamətində bir daha özümə söz verdim. Elmin əzmkarlıqla birləşəndə nələr olduğunu görmüş, bu qələmlə ona şeir yazmaq arzusu hiss etmişdim. İbn Sina necə bu qədər elm sahəsi ilə məşğul ikən türkçə

şeirlər yazmışdısa, mən də ona olan hörmətimi göstərmək üçün onu bir şeirlə yad etməyə qərar verdim və qələmimdən bu sözlər töküldü:

**İBN SINADIR ADIN, ELM RƏHBƏRİ OLDUN ŞƏRQİN VƏ QƏRBİN
BÜTÜN DÜNYADA ƏSRLƏRLƏ HÖRMƏT GÖRDÜ ŞİFA VƏ QANUNUN
ƏZMİKARLIĞI ELMLƏ BİRLƏŞDİRİB ÖZÜNƏ HEYRAN ETDİN HAMINI
DÜNYADA BÜTÜN UŞAQLAR SƏNİ TANIMALI VƏ İZLƏMƏLİDİR YOLUNU.**

ÖZÜMÜ DƏYƏRLƏNDİRİRƏM

A. AŞAĞIDAKI SUALLARA UYGUN OLAN DÜZGÜN CAVABI VERƏK.

1. Ömərin İbn Sina ilə qarşılaşmaq üçün çıxdığı zaman yolçuluğunda xəritədəki ulduz hansı ölkənin üstündə parıldamışdı?

- A) Suriya
- B) Özbəkistan
- C) Əfqanıstan
- D) İran

2. İbn Sina aşağıdakılardan hansı ilə dünya elmində ad qazanmışdır?

- A) Dinamiti ixtira edən şəxsdir
- B) Kəfgiri ixtira edən astronomiyaçıdır
- C) Əl-qanun fit-tibb kitabını yazmışdır
- D) Uçmağı ilk dəfə təcrübə edən şəxsdir

3. İbn Sinanın Qərbin elm dünyasındaki ləqəbi aşağıdakılardan hansıdır?

- A) Kimyanın banisi
- B) Əndülüüs hakimi
- C) Avisena
- D) Alimlərin hökmdarı

4. Aşağıdakılardan hansı İbn Sinanın qruplaşdırıldığı xəstəliklərdən deyil?

- A) Yoluxucu
- B) İrsi
- C) Psixosomatik
- D) Veqətativ

- I Günəş və ayın bir ulduzu örtməsinə görə meridianın müəyyən edilə biləcəyini demişdir
- II Ömrünün son illərində astronomiya ilə məşğul olmuşdur
- III Şairdir

5. Yuxarıda göstərilən məlumatlardan hansıları İbn Sinanın gördüyü işlər arasındadır?

- A) I və II
- B) I və III
- C) II və III
- D) I, II və III

**B. AŞAĞIDA YAZILAN CÜMLƏLƏRDƏN DOĞRU OLANLARIN ƏVVƏLİNƏ
D, SƏHV OLANLARIN ƏVVƏLİNƏ S YAZAQ.**

1. () İbn Sina Özbakistanda anadan olmuşdur.
2. () İbn Sina əməliyyatdan əvvəl narkozdan istifadə edərək və beynə qan sızmasının səbəblərini müəyyən edərək yaşadığı dövrdə böyük bir yol açmışdır.
3. () İbn Sina kvarsdan kristal hazırlamağı, yəni "kristal kəsimi" ixtira etmişdir.
4. () İbn Sinanın Şifa adlı əsəri, içində məntiq, fizika, metafizika, ilahiyyat, iqtisadiyyat, siyaset və musiqinin olduğu 18 cildlik bir ensiklopediyadır.
5. () İbn Sina sadəcə şairdir. Başqa elm və incəsənət sahələri ilə məşğul olmamışdır.

C. AŞAĞIDAKI SÖZLƏRİ MÜVAFİQ CAVABLA BƏRBƏRLƏŞDİRƏK.

1. Həkimlərin sultani ləqəbiylə yad edilən insan	a. Özbəkistan
2. İbn Sinanın məşğul olduğu elm sahələrindən biri	b. Əl-Qanun Fit-Tibb
3. İbn Sinanın dövrümüzdə də tibb sahəsində tədris edilən kitabı	c. Astronomiya
4. İbn Sinanın dünyaya gəldiyi ölkənin dövrümüzdəki adı	d. Gül yağı
5. İbn Sinanın ilk dəfə yaraların müalicəsi üçün istifadə etdiyi bitki yağı	e. İbn Sina

D. DÜŞÜNƏK, YAZAQ

1. İbn Sina hansı fəaliyyətləri ilə elm sahəsində cığır açmışdır?

.....
.....
.....

2. İbn Sina sənin qarşına çıxsa, ona hansı sualları verərdin?

.....
.....
.....

3. İbn Sinanı tanıdacaq 3 cümle yazsaydın, bunlar nə olardı?

.....
.....
.....

4. İbn Sinanın sağlam hayatı üçün tövsiyə etdiyi yeddi xüsus nələrdir?

.....
.....
.....

5. Tibb sahəsində elmi işlə məşğul olsaydın, elm tarixinə adını hansı ixtira ilə yazmaq istəyardın?